

פרשת בהר תשע"ח

וכי ימוך אחיך

In memory of our friend and student Yosef Hirsh ז"ל
On the occasion of his 15th Yahrzeit

ויקרא פרק כה

(כה) כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכרו אהיו: ... (לה) וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמוך והחזקת בו גר ותושב וחי עמוך: ... (לט) וכי ימוך אחיך עמוך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד:

רש"י (כה) כי ימוך אחיך ומכר - מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני: מאחוזתו - ולא כולה, למד דרך ארץ שישיר שדה לעצמו: וגאל את ממכר אחיו - ואין הלוקח יכול לעכב: (לה) והחזקת בו - אל תניחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו, אלא חזקהו משעת מוטת היד. למה זה דומה, למשאוי שעל החמור, עודהו על החמור אחד תופס בו ומעמידו, נפל לארץ, חמשה אין מעמידין אותו: גר ותושב - אף אם הוא גר או תושב, ואיזהו תושב, כל שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל נבלות: (לט) עבדת עבד - עבודה של גנאי, שיהא ניכר בה כעבד, שלא יוליד כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול לו מנעליו:

דברים פרק טו

(ד) אפס כי לא יהיה בך אביון כי ברח בברכה יקוק בארץ אשר יקוק אלהיך נתן לך נחלה לרשתה: ... (ז) כי יהיה בך אביון מאחד אחיד שעריך בארץ אשר יקוק אלהיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיד האביון: ... (יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את ידך לאחיד לעניך ולאביוןך בארץ:

רש"י

(ד) אפס כי לא יהיה בך אביון - ולהלן הוא אומר (פסוק יא) כי לא יחדל אביון, אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום, אביונים באחרים ולא בכס, וכשאינן אתם עושים רצונו של מקום אביונים בכס. אביון דל מעני, ולשון אביון שהוא תאב לכל דבר: (ז) כי יהיה בך אביון - התאב תאב קודם: מאחד אחיד - אחיד מאביך, קודם לאחיד מאמך: שעריך - עניי עריך קודמים לעניי עיר אחרת: לא תאמץ - יש לך אדם שמצטער אם יתן אם לא יתן, לכך נאמר לא תאמץ. יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה, לכך נאמר ולא תקפץ: מאחיד האביון - אם לא תתן לו, סופך להיות אחיו של אביון [בעניינות]: (יא) על כן - מפני כן: לאמר - עצה לטובתך אני משיאך: לאחיד לעניך - לאיזה אח, לעני: לעניך - ביו"ד אחד, לשון עני אחד הוא. אבל ענייך בשני יודיין, שני עניים:

רמב"ם

(יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ - מפרשים אמרו שלא יחדל האביון מקרב הארץ באחד מכל הזמנים, כי לעולם יהיה אביון בארץ שגלוי היה לפניו שלא יעשו מה שאמר להם כי לא יהיה בך אביון אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל המצוה. ואינו נכון לדעת, כי התורה תרמוז במה שעתיד להיות, אבל לא יתנבא עליהם בפירוש שלא יקיימו התורה לעולם, וחלילה, רק בדרך אזהרה יזכיר הדבר. והנכון שיאמר, שלא יחדל אביון, שיהיה נמנע ולא ימצא עוד לעולם. והזכיר זה, בעבור שהבטיח שלא יהיה בהם אביון בשמרם כל המצוה, אמר אבל ידעתי כי לא יהיו כל הדורות כל ימי עולם כלם שומרים כל המצוה עד שלא נצטרך כלל לצוות על האביון, כי אולי בקצת הימים ימצא אביון, ואני מצוה עליו אם ימצא. ואמר "מקרב הארץ", לרמוז על כל הישוב, כי ההבטחה שלא יהיה בנו אביון בארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו נחלה אם נקיים שם כל המצות, ועתה אמר כי יתכן שימצא אביון באחד מן הזמנים ובאחד מן המקומות אשר תשב בה, כי טעם "בארצך" כטעם בכל מושבותיכם (במדבר לה כט), בארץ ובחוצה לארץ: וטעם ולאביוןך בארצך - כאומר לאחיד העני ולכל אביוני ארצך, כי בעבור שהמצוה לישראל יזכיר אחיד, ויצטרך לפרש אחיד וכל אביוני ארצך לצוות על כלל ישראל, ומדרשו (ספרי קמב) להקדים הקודם:

ליקוטי הלכות או"ח הלכות פסח אות יב

[יב] ... "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמוך והחזקת בו וכו'". וכמו שפרש רש"י שם, אל תניחנו לפל אלא תחזיק בו עד שלא יפל וכו', כי העניויות חס ושלום, הוא מהתגברות הכבוד על המלח חס ושלום, ועל כן זה שבא לידי עניות, שהוא התגברות הכבוד חס ושלום, על המלח ומחמת זה, העניות מעבירו על דעת קונו, כי דעתו מתבלבל מחמת שהתגבר חס ושלום, אחיזת הכבוד. וכל מה שמתגבר יותר העניות, נחלש הדעת בכל פעם יותר, וכמו כן מתגבר, חס ושלום, הכבוד יותר, ומחמת זה העני הוא גכעס תמיד, כי הפעס הוא בחינת כבוד כועס, שהוא בחינת עניות, ומחמת זה בטר עניא עניותא אזיל וכנ"ל. ועל כן זה שמרחם על העני ומשפיע לו פרנסה הוא מחיה נפשו ממש ויכול להציל את העני מן העניות לגמרי, כי על ידי זה שנותן לו ומחיה נפשו ומרחיב דעתו, על ידי זה מתגבר הדעת על הכבוד וכל מה שמתגבר הדעת נכנע הכבוד, שעל ידי זה מתבטל העניות כנ"ל. וזהו בחינת מצות גמילות חסדים שגדולה מן הצדקה, כי על ידי הגמילות חסדים שמלוה לו ומרחיב לו לפי שעה, על ידי זה יכול להצילו מן העניות לעולם, כי על ידי זה שעוזר לו ומלוה לו ומרחיב דעתו, על ידי זה נכנע הכבוד וכל מה ששננע הכבוד יותר נתגדל המלח יותר. וכל מה שנתגדל המלח יותר נכנע הכבוד יותר עד שיכול לבטל העניות לגמרי וכנ"ל.

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.